

Žemaitiškumas globaliame pasaulyje

Vaidotas Pakalniškis

Besivienijančioje Europoje įvairių mažumų identitetų sklaidai sudaromos itin palankios sąlygos. Ypač daug dėmesio skiriama etninio ir regioninio pagrindo identitetų sklaidai. ES vykdoma regionų ugdymo politika sudaro prielaidas stiprėti regioniniams identitetams ir Lietuvoje. Straipsnyje aptariama, kaip atsiskleidžia žemaitiškumo fenomenas, veikiamas Eurointegracijos bei globalizacijos idėjų, kokias transformacijas patiria žemaitiškasis identitetas, kaip sąveikauja vis labiau išgalintis žemaitiškumas ir lietuviškumas. Aptariamas žemaitiškojo nacionalizmo ir etnonacionalizmo tendencijų atsiradimas ir išgalėjimas žemaičiuose, jų poveikis žemaičių identifikavimosi modeliams.

Vaidotas Pakalniškis, Vilniaus universitetas, Istorijos teorijos ir kultūros istorijos katedra, Universiteto 7, LT-2734 Vilnius, el. paštas: vpakalniskis@yahoo.com

Žemaičiai yra etnokultūrinė bendrija, kurią apibūdina *žemaitiškumas* ir kurios nariai save laiko, identifikuoja ir supranta kaip žemaičius. *Žemaitiškumas* – tai etnokultūrinio identiteto kategorija, etnokultūrinis identitetas su jai būdingomis etninėmis – kalbos, kilmės, istorijos bei Žemaitijos kaip teritorijos kategorijomis ir su palaikančiomis kultūrinėmis charakteristikomis, tokiomis kaip apranga, maistas, architektūriniai stiliai, elgsenos, jausenos ir mąstysenos ypatumai, charakterio bruožai, papročiai, tradicijos ir pan. Kitaip sakant, žemaičiais šiame darbe laikomi visi, kurie yra *žemaitiškumo*, *žemaitiškojo identiteto*, nešėjai, *žemaitiškumo* kaip save konstruojančio, save apibrėžiančio ir palaikančio identiteto puoselėtojai ir save suprantantys kaip žemaičius.

Šio straipsnio tikslas – pažvelgti į nūdienos žemaičių identitetą, atskleisti žemaitiškojo identiteto – *žemaitiškumo* ypatybes. Pasekti, kaip kinta ir kaip skleidžiasi žemaitiškasis identitetas, veikiamas globalizacijos idėjų, vis labiau išgalinčios Lietuvos regionalizacijos, kuri einant į Europos sąjungą (toliau ES) vis dažniau akcentuojama kaip optimaliausia valstybės administracinio sutvarkymo forma, kaip sąveikauja *žemaitiškumas* ir *lietuviškumas*¹, koks yra šių fenomenų tarpusavio santykis.

¹ *Lietuviškumas* suprantamas kaip nacionalinė kategorija, tapatybė per pilietybės instituciją. *Lietuviškumas* ir *lietuviai* nėra etninės kategorijos, tais terminais įvardijama nacionalinė priklausomybė, tapatybė per pilietiško kategoriją, pilietybės institutą. Etniškai žemaičiai supranta tik „aukštaičio“ kategoriją, kuria žemaičiai įvardija visus Lietuvos gyventojus, nesančius žemaičiais. Apibūdinimas gali būti pritaikomas ir ne lietuviams, kalbantiems bendrine lietuvių kalba.

Pagrindinis darbo šaltinis – autoriaus surinkta etnografinio pobūdžio medžiaga. Jos duomenys susideda iš dviejų dalių: gauti atliekant apklausą, taikant pusiau struktūrinio interviu metodą ir 1999 m. vasario-kovo mėn. bei 2000 m. lapkričio – 2001 m. balandžio mėn. atliktas kompleksinis tyrimas, taikant laisvojo interviu metodą. 1999 m. apklausti 45 pateikėjai, iš kurių 27 žemaičiai ir 18 nežemaičių, kuriuos žemaičiai vadina „aukštaičiais“. 2000–2001 m. apklausti 22 pateikėjai (15 naujų pateikėjų ir 7 asmenys, apklausti pakartotinai, todėl galima padaryti įdomų palyginimą, kaip pasikeitė ar nepasikeitė pateikėjų požiūris į žemaičius ir *žemaitiškumą*). Siekiant parodyti pateikėjų priklausomybę žemaičiams, etnografinė medžiaga tekste cituojama žemaitiškai².

Pagrindinė šio straipsnio literatūra – užsienio autorių studijos globalizacijos tematika. Darbe operuojama pagrindinėmis dviem teorijų grupėmis: Globalių sistemų (Global System Approach), kuriai atstovauja Zygmuntas Baumanas (Bauman 1997; 1998) bei Jonathanas Friedmanas (Friedman 1996), ir Kultūrinės globalizacijos (Globalization Approach), kuriai atstovauja Arjun Appadurai (Appadurai 1996), Hommi Bhabha (Bhabha 2000).

Lietuviškumo fragmentizacija: Vienodumas vs skirtingumas

1990 m. atsikūrus Lietuvos valstybei, visus jos gyventojus, laikiusius save lietuviais, geriausiai apibūdino *lietuviškumo* kategorija. Tie patys procesai ir veiksniai, paskatinę lietuviškumo iškilimą, nulėmė ir jo fragmentizaciją. Veikia-

*Žemaitijos herbas, atkurtas Žemaičių kultūros draugijos iniciatyva. Lietuvos heraldikos komisija aprobavo 1994 m. liepos 21 d.
Dailininkas Algis Kliševičius*

² Etnografinė medžiaga tekste cituojama tokiu principu: pateikėjai žemaičiai cituojami žemaitiškai, nežemaičiai – bendrine lietuvių kalba. Prie kiekvieno pateikėjo nurodomas jo pseudonimas bei amžius. Vartojama žemaitiška rašyba skaitoma taip: visi ilgumą žymintys garsai yra pažymėti brūkšneliu virš ženklų, pvz., ĩ, ā, ū, ē. Atsisakoma ilgųjų ir nosinių bendrinės kalbos ženklų. Didžiausia neišspręsta problema – trumpas *ė* žodžio gale, dėl kurio žymėjimo kalbininkai nesutaria. Pvz., toks *ė* yra žodyje *kuojė, kuokė* ir pan. Žemaitiškos citatos parengtos pagal profesorius, žemaičių kalbos specialisto Alekso Girdenio ir kalbininko Juozo Pabrėžos žemaitiškos kalbos patarimus (Girdenis 1998).

mas atgimimo idėjų, susiformavo žemaitiškas judėjimas, kuris lietuviybės rėmuose pradėjo kelti savo etnografinio regiono išskirtinumo bei specifikos nuimtą savęs suvokimą. Visas žemaitiškas judėjimas gali būti įvardytas kaip Žemaičių kultūros draugijos (toliau – ŽKD) veikla. Stimulus ŽKD atsirasti buvo 1987 m. vykusį pirmoji Varnių konferencija, kurią suorganizavo jauni istorikai žemaičiai Adomas Butrimas ir Vacys Vaivada. Ji buvo skirta Biržulio ežero archeologinių tyrinėjimų dešimtmečiui pažymėti. Šioje konferencijoje buvo iškelta idėja žmonėms, besidomintiems Žemaitija, jos kultūra bei istorija, jungtis į draugiją. Idėja buvo palaikyta, ir 1988 m. lapkričio 17 d. žemaičių „Alkos“ muziejuje Telšiuose įvyko steigiamoji ŽKD konferencija. Draugija buvo įkurta, patvirtinti įstatai ir išrinkta valdyba. (ŽKD įregistruota 1989 m. sausio 5 d.) Svarbiausi ŽKD tikslai gali būti suformuluoti šitaip: **kelti žemaičių kultūrą ir istorinę savimone.**

Prasidėjo vertybių pervertinimas, kuris suformavo žemaitiškai lietuvišką žemaičio tapatybę, atsiskleidusią atliekant tyrimą 1999 m.:

„Mes esām žemaitė, esām lietovė“.

Virga, 44.

„Mes esām žemaitė lietovė“.

Alduona, 68.

„Mes esam žemaitė Lietuvos pilietė“.

Vīga, 18.

Egzistavo stiprus dualistinis identitetas, kuris buvo išreiškiamas tiek per *lietuviškumo*, tiek per Lietuvos pilietybės ir *žemaitiškumo* kategorijas. Vis labiau diferencijuojantis lietuviškumo suvokimui, stiprėjant žemaitiškai tapatybei, buvo pastebima tendencija vis labiau tapatintis per Lietuvos pilietybės kategoriją, *lietuviškumą*, o ir lietuvių, sampratai nebesuteikiant etninio pobūdžio. Etniškai suvokiama tik *žemaitis vs aukštaitis* paradigma.

Įsivyravus globalizacijos bei kultūrinio pliuralizmo diskursui, *lietuviškumas* galutinai suskilo: *lietuviškumo* deklaruojamam homogeniškumui bei panašumui, kuris geriausiai pasireiškia per bendrinės kalbos viršenybę virš regioninių kalbų ir tik bendrinės kalbos vartojimą mokyklose bei valstybinėse įstaigose, priešpriešiais iškeliant skirtingumo/skirtybių konceptą, deklaruojantį *žemaitiškumą*.

Propaguodami savo išskirtinumą, žemaičiai akcentuoja ir kitų Lietuvos regionų specifiškumą bei unikalumą:

„Vėsi Lietuvos regionā i unikalus i vertingi. Valdžė tor kortė pruogramas ka ešsaugotė tūn kraštū specifika, koltūra, kalba, jok ta évairuovė ēr ir vertingiausės daliks kon Lietova tor. Žinuok vėin entuziazma neužtenk sava vėnū iniciatyva daug nepadėrbsi: trūkst i laika i žmuoniū i pinigū. Vėiziek ē dzūkā ē aukštaitė i sovalkitė ērgi kažkėik jod, lėd leidinelius, kor sāva ansamblelius, i tas i didelē gerā, žemaitė vėini neišvėlks. Vo je prarases ton

kon mes torem, ta prarasem i žemaičius, i patė valstybė. Galiesēm tada jiestė macduonaldus i narkuotėkus vartuotė“.

Danielius, 46.

„Je nevistisem vėsūn regionu savitōma ta eš vakarū ateinontis šlomšts vėsus prarīs sunivelious i nieka nebelėks“.

Mari, 28.

Žemaičiai jaučia iš Vakarų kylančią grėsmę ir siekia apsisaugoti nuo Vakarų hegemonijos, ateinančios kultūrinės niveliacijos, ką jie vadina globalizacijos keliamais pavojais.

Žemaičių veikėjai siekia kuo aiškiau pagrįsti žemaičių skirtumus, išryškinti specifines jų istorijos aplinkybes ir pan. Skirtumams išryškinti žemaičiai ypač sėkmingai ėmė „vartoti“ istoriją, praeitis perkeliama į dabartį ir kartu praeitis interpretuojama dabarties kategorijomis (Friedman 1996). Iškyla „savos“, žemaitiškos istorijos poreikis, o tokio poreikio išraiška gali būti laikoma 1997 m. pasirodžiusi „Žemaitijos istorija“, pirmoji Žemaitijos istorijos sintezė (Nikžentaitis ir kt. 1997).

Istorija buvo suvartota ir žemaičių etniškumo konstravimui: visos etninės žemaičių charakteristikos yra paremtos istorija (Butrimas 2001).

Apibendrinant galima pastebėti, kad *lietuviškumo* fragmentizacija, atmetanti vienodumą ir iškelianti skirtingumo svarbą, lietuviško nacionalizmo kontekste atrodo nesuprantama, o kartais pavojinga, ir kaip teigia pateikėjas:

„Visų tų regioninių nesąmonių iškėlimas ir suardys valstybę ir žmones sukiršins, bus kaip Jugoslavijoje“.

Juozas, 58.

Žemaičių nacionalizmas: žemaitiškumas vs lietuviškumas

„Mažųjų nacionalizmų“ (Smith 1994: 24) ir jų pagrindu susiformuojančių naujų identitetų atsiradimas yra vienas didžiausių globalizacijos paradoksų. Pasauliui vis labiau vienijantis, atsiranda naujų skirtumus išryškinančių identifikavimosi mechanizmų. Prieš keletą dešimtmečių Vakarų teoretikų paskelbtos „nacionalizmo laidotuvės“ neįvyko (Trimakas 2001). Susiformuojantys nauji nacionalizmai kelia radikalius reikalavimus, įtampas, nacionalistiniai siekiai priveda prie ginkluotų konfliktų, etninio smurto, skatina vis didesnį visuomenių susiskaidymą.

Etninio pagrindo nacionalizmų atgimimas buvo svarbiausias veiksnys, nulėmęs komunistinės sistemos griūtį. Išsiskleidė nacionaliniai identitetai, priešingi internacionalistiniam sovietiniam identitetui, kuris nebuvo natūralus Rytų Europos identifikavimosi modelis. Etninio prado iškėlimas suformavo ir savitą naujojo nacionalizmo specifiką. Wallker Connor šį nacionalizmą įvardijo etnonacionalizmo terminu (Connor 1996: 28). Etnonacionalizmui būdingas net

mažiausių etninių skirtumų išryškėjimas. Tai sukėlė itin radikalias permainas buvusioje Jugoslavijoje: serbų ir chorvatų konfliktas buvo (o ir dar neišsisėmė) vienas žiauriausių etninių konfliktų Europos istorijoje. Itin artimi serbai ir chorvatai sukūrė tokius „skirtumus“, kad net pradėjo vieni kitus naikinti.

Etnonacionalistinė laikysena žemaičiuose nėra itin populiori, tačiau ji egzistuoja. Žemaičių suaktyvėjimas gali būti laikomas *etnonacionalistinio* pobūdžio judėjimu, tačiau tas *etnonacionalizmas* yra neradikalus, jo stipriai išreikšta kultūrinė orientacija. Manau, jog žemaičiai ieško vietos savo *žemaitiškumo* išskleidimui globaliame, postmoderniame ir galbūt vis labiau ponacionalėjančiame pasaulyje.

Veikiant eurointegracinėms idėjoms, lietuviškojo nacionalizmo pagrindas silpsta, mažėja psichologinis žmonių vienybės aspektas. Tam darė įtaką ir bloga ekonominė padėtis, tarpusavio nesutarimai:

„Lietuvis lietuviui gali ir gerklę perkąsti; Lietuviai tarpusavyje yra visiškai nedraugiški, nelieka jokios vienybės; Tėik Lietuva i susiskaldžiusi, ka baisu vėsi pikstas, rėjās, pjaunās“.

Juozas, 58; Inga, 21; Alma, 38.

Būtent tokią laikyseną nulėmė nacionalizmo kaip jungiančios ideologijos susilpnėjimas.

Praradus artimesnį ryšį su viena bendruomene, ima megztis glaudesni ryšiai su kita. Žemaitijoje stiprėja identifikacija ir tapatinimasis per *žemaitiškumą*. Silpstant lietuviškajam nacionalizmui, formuojasi *žemaitiškasis nacionalizmas*. Žemaičiai ima jausti vis didesnį bendrumą, ryškėja jų reikalavimas turėti savo atskirą teritorinį darinį – Žemaitiją:

„Rėk kortė Žemaitėjė, ka turietomem vėskou ont savės“.

Algis, 44

„Žemaitems rėk savuos valstībės, kitėp nebūs tvarkuos, i tuoliau tėsės bordaks“.

Alma, 38

„Tor būtė atskėra žemaitiu valstybė – Žemaitėje. Je Žemaitėjė tor būtė be juokkiūn kalbūn. Ožteks vėina siki kitims vergautė“.

Vīga, 18

Žemaičių *žemaitiškumas* tolydžio stiprėja, o *lietuviškumas* silpsta. *Žemaitiškumas* iškyla kaip alternatyva *lietuviškumui*.

Vertybinėje žemaičių sistemoje *žemaitiškumo* ir *lietuviškumo* santykis kinta: 1999 m. tyrimo duomenimis, šios dvi charakteristikos buvo labai artimos ir netgi darnios, o 2001 m. tyrimo duomenimis, pradeda ryškėti *žemaitiškumo* ir *lietuviškumo* opozicija:

„Nu kėp žemaitis gāl būtė lietuviu. Nikėp. Kėp ons gal būtė lietovis je ons i žemaitis. Vo lietovė nuoriejė žemaitius paverstė litovės ta daug kas i

pradijė žemaitius laikītė lietovės. Bet anėi nie lietovė, anėi kitėp šnek, kitėp vālga. Žemaitė ī žemaitė vo ne lietovė, i to mon vakali kitėp neīruodīsī“.

Vītauts, 69

Žemaitiškumas tampa didesnė vertybė negu *lietuviškumas*. Pagrindiniai veiksniai, nulėmę nepalankų Lietuvos vertinimą, – bloga ekonominė padėtis, padidėjęs nusikalstamumas, politikų nekompetencija:

„Tėi brūda vėskon pardavė, ešvuogė, sied tam seimė i jied pėlvus augėn. A tuokims gal paprasts žmuogos rūpietė. Nerėk tuokios Lietuvoos mums eš vėsa. Ka i Adamkus, a bova kumet žmuonės po tankas līnda? Nebova vo daba kap kuoks parazits vėsus jied i švėntoji vaidėn, sosk...“

Jolanta, 40

„Paveiziek kon tėi ‘lietovė’ so kaimu padarė, vėskon ešdraskė. Kaimietiou lėikt tik arba šnapšė arba kėlpa“.

Gražina, 54

Dėl ekonominių problemų silpstant *lietuviškumui*, *žemaitiškumas* tampa lyg ir *bloga gyvenimo* alternatyva. Manoma, kad, sustiprėjus žemaičiams ir susikūrus Žemaitijai, pagerės gyvenimas, ekonominė padėtis. Atsiranda ekonominis *žemaitiškumo* pagrindas. Tikimasi, kad savi geriau tvarkysis, nevogs, labiau rūpinsis paprastu žmogumi. Be to, viliamasi, kad finansavimą teiks ir ES.

Visas problemas ir blogybes „sukrovė“ ant Lietuvos valstybės ir lietuvių, save ir savo *žemaitiškumą* žemaičiai vertina itin aukštai ir teigiamai. Teigiamas žemaičių savęs vertinimas, lyginant dvejų metų intervalu atliktų tyrimų duomenis, suabsoliutėjo. Žemaičiai atsisako bet kokių neigiamų savęs vertinimų. Bet kokie neigiami bruožai priskiriami tik konkrečiam individui: „Juk visuoikiūn ir, pasiteika i tarp žemaičiu parazitū, bet tuokiū nie daug“.

Žemaičiai itin gerai save vertina, o juos geresnius daro tiesiog *žemaitiškumas*. *Jis* yra grynai teigiama ir aukštos kokybės vertybė:

„Žemaitė ir tvėrtesni, noširdesni i draugiškesni už aukštaitius. Anei i tokei jautresni, ligo būtom su stigeliem, je vėsas daile skomb, ta vėskis ī gerā. Vo je nors vėina nutrūka, žemaitis kāp nesavs. Tik atruoda ka žemaitis ir oždars. Pri anuo rėk priėte, ons tor tavėm iš posė žuodė suprastė, vo tumet ons tavi milies, gerbs, dėl tavėm aukuosės, tumet ons atsisklės. Žemaitė ī labiau atsėdāve, je mīl ta vėsa šėrdėm, vo je neprisilėd, ta i nepriėsi. Ī sunke igaute žemaitė pasitikiejėma, vo je igauni ta ilgam, bet je anou prarondi, ta ėrgi visam. Žemaitė ī dėdle duorė, anīms ī svarbi teisībė i nuoširdoms. Je i saka ka žemaitė oždari, malou, anei nie oždare, tik jautresnė, miegst labiau pamėslīti, savī susiorėntuotė, i tudiė ne tep gret atsiver“.

Danielius, 44

Ypač „geresni“ bruožai suteikiami žemaičiui, siekiant pabrėžti jo moralines savybes:

„Paprastā žemaitē ī draugiškesni i vaišingesni, pas žemaiti i ešgertē gau-si. Ons *nieka neskund [nepavydi]. I da žemaitē ī karing*“.

Vidas, 22

„Žemaitē ī geresnies šērdēis, nesavanaude, vaišingesni i draugiškesni, anēi nie tokēi pasikielēn kāp aukštaitē“.

Virginija, 44

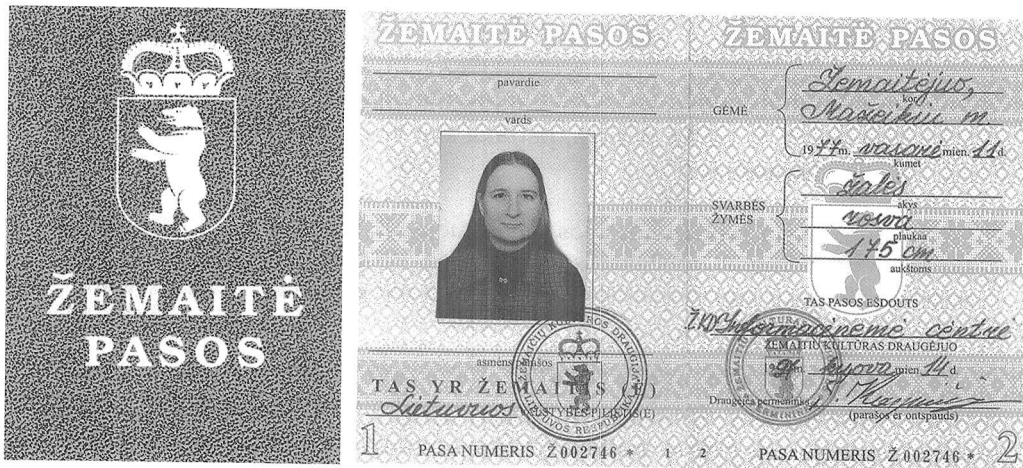
„Ni vēins žemaitis nikumet nesulaužys douts žuodē, je pasakē, kap kēr-viu nukērta. Juokiū persigalvuojēmu“.

Vītauts, 48

Trumpai vieno pateikėjo žodžiais tariant, žemaitis – tai žmogus su kokybės ženklų. Ir tą „kokybę“ suteikia *žemaitiškumas*. Teigiamas savęs vertinimas suponuoja žemaičių pranašumo jausmą.

Prigimtinis ir konstruojamas žemaitiškumas: kaip tapti žemaičiu?

Nūdienos *žemaitiškumas* kaip kolektyvinis identitetas³ egzistuoja dviem pagrindiniais pavidalais: tai **prigimtinis** ir **konstruojamas žemaitiškumas**. Prigimtinis *žemaitiškumas* yra neišsąmoninta ir nereflektuojama kategorija, kuri

Žemaičio pasas, sukurtas 1991 metais Žemaičių kultūros draugijos Šiaulių skyriuje. Jis karu yra draugijos nario pažymėjimas

būdinga visiems save žemaičiais laikantiems žmonėms ir kuriuos sieja bendra kilmė ir kalba. Konstruojamojo *žemaitiškumo* fenomenas atsiranda reflektuojant prigimtines kategorijas, jas išsąmoninus. Suvokus prigimtinis skirtumus,

³ „Identiteto terminas, kuris yra neapibrėžiamas, iškyla kaip opozicija svetimumo konceptui (kaip tas pats kitam) ir kuris pats savaime negali būti apibrėžtas: priešingai – ši pora viena kitą definiuoja abipusio numatymo santykiu ir ji yra būtina kuriant elementarią reikšmės struktūrą“. Šį identiteto apibrėžimą yra pasiūlęs Algirdas Julius Greimas (Greimas 1979: 178).

siekiami juos išsiaiškinti, nustatyti, kuo skiriamasi nuo kitų. Suvokus savo skirtingumą, bandoma tuos skirtumus parodyti, propaguoti savo *žemaitiškumą*. Prigimtinis *žemaitiškumas* yra orientuotas į individo vidų, o konstruojamasis *žemaitiškumas* nukreiptas į išorę, į skirtumų išryškinimą, savo vertės parodymą. *Žemaitiškumas* gali būti konstruojamas bet koku pagrindu, tačiau dažniausiai per etniškumo kategorijas. Etniškumas tampa strategija, kuriai formuoti vartojamos ne kokios nors objektyvios, o konkrečiam tikslui skirtos kategorijos. *Etniškumas* – kintanti politinė strategija, paremta istorinėmis kategorijomis/aplinkybėmis (MacClancy 1993). Tuo pagrindu galima suformuoti netgi pakankamai ryškius giminingų sociokultūrinių grupių skirtumus.

Santykis tarp šių dviejų *žemaitiškumo* kokybių gali būti išreikštas per paradigmą *privatu vs vieša*. Sovietiniais, o ir pirmaisiais nepriklausomybės metais *žemaitiškumas* buvo „represuojamas“, išstumiamas iš oficialiojo diskurso. Kalbėjimas *žemaitiškai* viešumoje buvo laikomas neišsilavinimo, netakto požymiu:

„Vo kėik sakidava, ka žemaitiu kalba i bjaurė, grobi, negraži. Ana tik kaimietėms šnekietė. Būdava net nejaukė žuodi pasakitė, ka nepaveizietom kap i dorni. Vo kėik i joukies. Geriau tiliedava, nekon šnekiedava“.

Aura, 35.

„Net per pertraukas drausdava žemaitiškā rokoutėis. Bova net i kompa pastatė, nu da pradinie, kampė stoviejau, bet i vėliau neleisdava“.

Virginija, 45.

„Da buvau visā vāks, ka atsėmėnu tievālis miestalī paklausė policininka lāika žemaitiškā, ta tas ka pasiota, patraka kap apsiests. Tievālis galva nuleda, i poulė atsiprašinetė“.

Alduona, 75.

„Muokykluo kėik joukdavuos muokītuoja, tik i aiškindava, ka ta žemaitiu kalba tik dornems, možėkams i pijuokams. Vo veina karta, ka bieški manėm, ka šlikštiau kap žemaitiška šnekont ana nie gėrdiejusi. Karvė tēkra“.

Jolanta, 39.

Vis dėlto po tiekos „represavimo“ metų yra sunku nededant pastangų vartoti žemaičių kalbą: antai žemaitiškoje aplinkoje žemaičiai kalba savaip be jokių problemų, o į grupę patekus nors vienam nežemaičiui, automatiškai imama vartoti bendrinė lietuvių kalba:

„Je jau su žemaitės ta mon nie juokiūn problėmu, žemaitėškā šnekieyė, vo su lietovias aš šneku lietuviškā, nes monėi kažkāp neišen žemaitiškā rokoutėis. Tas pats ir i su draugas, je tik ir kompanijuo nors vėins ne žemaitis vėsi kap sositarė nebšnek žemaitėškā“.

Audra, 22.

Keičiasi ir žemaičių požiūris į savo kalbos vartojimą. Anksčiau apsišvietę žemaičiai nekalbėdavo žemaitiškai taip pabrėždami savo išsilavinimą, išprusimą, o jie sudaro didžiausią žemaičių kalbos vartojimo viešumoje propaguotojų dalį. Vengimas kalbėti žemaitiškai pradedamas laikyti tamsumo ir neišmanymo požymiu.

Esmingiausia žemaičio charakteristika susijusi su jo tikrumu. Tik „tikras žemaitis“ yra autentiškiausias žemaitiškumo nešėjas. Pateikėjai išskyrė keletą žemaičio tikrumo laipsnių, bet visų jų pagrindas yra žemaitiška kilmė: kraujo principu pagrįstas *žemaitiškumas*:

„Aš esu tėkros žemaitis. Mōna tievā, mōna buočē, nu senū senuovės bōva žemaitē. Aš ērgi, nes aš šneko žemaitiška ir eso kėlės iš Žemaitėjės“.

Vītauts, 45.

„No ons īr tikras žemaitis, nes i tieva žemaitē, i šnek žemaitėška. Tik matā ons būs susiformavēs kitam krašte i nebturies tuokē tūn žmuoniū pajautēma. Tuo šnektuo vēs tēik prasēmoš tokēj žuodē, katrū mes nevirtuojam. Ons nebus tuoks tēkros žemaitis kaip aš“.

Danielius, 44.

„Tėkro žemaitiu netapsi. Arba anou gimsti, arba ne“.

Virginija, 44.

„Tėkro žemaitiu tampi tik gimdams“.

Krīzas, 70.

Akcentuojamas ir asmenybės susiformavimo arealas. Įsigilinus į žemaičio tikrumo ir *žemaitiškumo* santykį paaiškėja, kad žemaičiu gali būti visi, kas tik turi žemaitiško kraujo, jeigu moka kalbėti žemaitiškai. Žemaičių kalbos nemokėjimas žmogų eliminuoja iš žemaičių tarpo.

Tokia laikysena vyravo 1999 metais. 2000–2001 m. apklausos duomenimis, svarbiausias žemaitiškumo indikatorius – tik žemaitiška kilmė:

„Jeigu žmuogus tor ka i lāša žemaitėška kraujē ons ēr īr žemaitis, kap ton kraujē ons nusiplaus. Juk jeigu tori nors kēik negru kraujē – balts nikumet nebebūsi. Gali ni tuos kalbuos nemuokietē, ni tuo žemaitijuo bovės“.

Algis, 44.

Kitaip tariant, išigalėjo bendro kraujo idėja pagrįsta žemaičių etnopsichologija (Connor 1996: 85). Žemaitiškumui apibrėžti nebereikalingos jokios kultūrinės kategorijos, užtenka tik žemaitiško kraujo. Taip *žemaitiškumas* užtikrinamas ir tiems žmonėms, kurių jau kelios kartos nebelaiko savęs žemaičiais, nebeturi jokių žemaičiams būdingų etnokultūrinių charakteristikų. Kraujo principu pagrįstas *žemaitiškumo* užtikrinimas gali būti traktuojamas kaip žemaičių politinė strategija. Ją ypač propaguoja Žemaitijos regiono iki Nevėžio šalininkai: esą ten kažkada buvusios žemaičių žemės, todėl, nepaisant asimiliacijos, Vidurio Lietuvos gyventojai yra išlaikę savo *žemaitiškumą*: „perdouta per krāuji i užkodouta genūs“.

Aptartas būdas tapti žemaičiais nėra vienintelis, nors ir simboliškiausias. Išsiskiria ir realesnėmis kategorijomis pagrįstas žemaitiškumo nustatymas. Vienas tokių būdų – kalbos vartojimas. Jeigu žmogus kalba žemaitiškai, tai jis jau žemaitis:

„Je žmuogos muok žemaitiška, ons ir īr žemaitis“.

Muonika, 19.

Tačiau šitokiam žemaitiškumo nustatymui prieštarauja kilminį principą akcentuojantys žemaičiai:

„Vėin tik kalbuos juokiu būdu neužtenk, juk kalba suformou i pasaulie-žiūrā i mastīma. Jau pats augėms vartoujont žemaitiu kalba dara pati žemaitiškesniu. Vo je kas atvažiava i išmuoka žemaitiškā, ta ons tik šnekies kāp žemaitis, vo galvuos kāp velns žēna kas. Ons tor nuors kažkėik turietė žemaitėška kraujė“.

Alma, 38.

Žemaitiškumas konstruojamas, palaikomas ir akcentuojamas dažniausiai remiantis kilmės kategorija. Dar vienas alternatyvus būdas tapti žemaičiu – vesti žemaitę arba ištekėti už žemaičio. Gyvendamas žemaitiškoje šeimoje ir Žemaitijoje, žmogus gali „sužemaitėti“, bet vis tiek tai nebus autentiškas žemaitiškumas.

Žemaičius konstituojantis *žemaitiškumo* fenomenas pačių žemaičių yra konstruojamas, koreguojamas ir interpretuojamas priklausomai nuo situacijos, nuo žemaičių ir ypač veikėjų poreikių. Vienu atveju taikomos vienokios charakteristikos, kitu atveju – kitokios. Žodžiu, *žemaitiškumas* yra itin patogi, lengvai kintanti, modifikuojama ir laisvai interpretuojama savęs definavimo formulė, itin patogus ir per daug nesuvaržantis identifikavimosi mechanizmas.

Vis dėlto siekiant gražinti *žemaitiškumą* į oficialų lygmenį, kur nebebūtų juntamas *žemaitiškumo kompleksas*, dėl nepalankaus jo vertinimo turi būti sukonstruotas žemaitiškumo kaip vertybės suvokimas.

Žemaitiškojo identiteto transformacijos

Etninis vs kosmopolitinis identitetas. Analizuodami identitetų kaitą, daugiausia dėmesio sutelksime į sukonstruoto *žemaitiškumo* transformacijų aptarimą, nes prigimtinis *žemaitiškumas* vis dėlto yra stabilėsnis. Žemaitis tiesiog jaučiasi žemaičiu, nesuteikdamas tam nei jokio etninio, nei nacionalinio, nei kosmopolitinio aspekto:

„Mes esam žemaitė, nes esam ... žemaitė“.

Virga, 46.

„Mes esam žemaitė i tėik“.

Alduona, 73.

1999 m. tyrimo metu gauti rezultatai įgalino kalbėti apie itin stiprius žemaičių etninius identitetus. Buvo pastebima ryški tendencija tapatintis tik su žemaičiais vartojant etnines kategorijas: kilmę, kalbą, teritoriją, istoriją, etnonimą bei kultūrinės charakteristikas:

„Mes esam visi žemaitė, nes torem vėina pruotievi, šnekam vėina kalba, turiejom sava konigaikščius, gyvenam Žemaitijuo, i be tuo da valguom kastini, i spėrgėnė“.

Vitis, 47.

Praėjus dvejiems metams, tas pats pateikėjas jau deklaruoja visai kitokius *žemaitiškumo* kriterijus:

„Tam ka būtomi žemaitiu užtenk savi patem tep soprastė, i ni juokios kalbuos, ni juokios ėstuorėjės tam nerek“.

Vitis, 49.

Pasikeitė pats žemaičio supratimo principas: žemaitis nebeprivalo turėti konkrečių charakteristikų. Norint būti žemaičiu, užtenka asmeninio apsisprendimo. Iš *žemaitiškumo* pagrindo po truputį pradeda nykti etniškumo kategorija, o tai leidžia manyti, kad atsiranda naujos kokybės *žemaitiškumas*, kuriam etninės charakteristikos nebesminės. Tokiu principu remdamasis, žmogus gali tapti kuo tik nori: priartėjama prie kosmopolitinio savęs definavimo principo:

„Aš galo būtė bet kou, aš esu žemaitis, bet tou pačiu Europietis, i bu-dists. Kudie aš turiečiau būtė tiktā žemaitis arba tiktā Europietis, aš toro teisė būtė kou tik nuoro, neprarasdams sava žemaitėškoma“.

Pietris, 24.

Įvykęs poslinkis etninio identiteto ir kosmopolitizmo suderinamumo kryptimi yra ne vienintelis. Išsiskiria ir dvi kitos radikaliai priešingos pozicijos: viena griežtai teigianti etninės identifikacijos būtinybę, kita akcentuojanti pasaulinę orientaciją.

„Kas či per nesamuonės atsėsakītė žemaitėškoma, rek mėrk atsikelk saugotė sava etnėnė kultūra, sava etnėškoma, je vėskou prarasem i pātis ėšniėksėm. Ėš vėsa nerek nieka isilėstė i sava tarpa, priėn čė visuokiūn i dėrb nesamuonės, juk čė ĩ žemaitiu numā ta čė i rėk tus žemaitius saugotė“.

Audra, 22.

„Jė jė užsisklėskem, ožsidarėkem pakruokem kokėi mes vargšā, i kāp mūsa nieks nemīl ė būs gera. Rėk i pasauli veizietė, kėik ĩ žmuoniū katrėi laisvā jautās bet kor būdami i geriausė laikuos. Vo je mes ožsidarėsem tep i ožsmėrsem užkompie“.

Mindaugs, 22.

Įvyko ir kokybinis identitetų pokytis, atsirado ĩ atvirumą, ĩ bendradarbiavimą nukreiptų suvokimų. Atsisakoma gynybinės pozicijos, kur reikalaujama visiškai nuo visų atsiriboti ir saugoti savo *žemaitiškumą*.

Etniškumo ir kosmopolitizmo santykiyje išryškėja ksenofobijos bei rasizmo diskursas. Atsiranda siūlymų užsidaryti ne tik Žemaitijai, bet ir Lietuvai, visam „baltųjų“ pasauliui:

„Paveiziek pri kuo privedė vėsas globalizacėjės: vėsos pasaulis pėlns nėgru, siauraakiu i čiurku. Užsidarytė i nė vėina žaltė neisilėstė. Baltam žmuogou vėitas visā neblėks“.

Simis, 20.

Naują rasizmo ir ksenofobijos bangą tiesiogai nulėmė globalizacija ir jos išskelti multikultūralizmo principai. Rasizmas ir ksenofobija yra kaina, kurią turi sumokėti pasaulis, norėdamas tapti globalus. Tai naujojo susiejančio diskurso antroji pusė (Stolcke 1999).

Regioninis vs nacionalinis identitetas. Identifikuojantis regioniniu pagrindu, esminiu kriterijumi tampa Žemaitija, tiek istoriškai susiklosčiusi, tiek žmonių sąmonėje egzistuojanti. Kaip opozicija šitam identitetui išskyla nacionalinis identitetas – siekis tapatintis tik per nacionalinę Lietuvos pilietybės kategoriją.

Tiek regioninis, tiek nacionalinis identitetas akcentuoja identifikavimosi per teritoriją principą, skatina prisirišimą prie konkretaus arealo. Žemaitis, santyki audamas su nežemaičiais Lietuvos gyventojais, tapatinasi pasinaudamas Žemaitijos samprata, o santyki audamas su ne Lietuvos piliečiais, tapatinasi per Lietuvos pilietybės/pilietiškumo kategoriją. Toks tapatinimosi principas būdingas ne tik žemaičiams. Greičiausiai taip tapatinasi visi Lietuvos gyventojai, tik žemaičių atveju akcentuojamas daug abstraktesnis Žemaitijos regionas, o ne konkretus rajonas ar kraštas⁴. Aptariant regioninį identitetą būtina akcentuoti ir jo įvairumą.

Lyginant su „aukštaičiais“, žemaičių regioninis identitetas įgyja itin radikalių formų: kartais regionas iškeliamas ne tik virš nacionalinės valstybės, bet ir virš individo:

„Kas ta Lietova kā? Kas? Ana nieka nereišk vo Žemaitėjė, ana ī švėnta. Žemaitėjė ī vēks. Ni vēina žmuogaus nie tėik gaila kap Žemaitėjės. Baisiausė ka nieka negali pakeistė“.

Simuona, 24.

Regioninio identiteto lygmenyje išryškėja etnonacionalistinės nuostatos ir atsiskleidžia radikaliausios etninės identifikacijos formos. Anot radikaliai nusiteikusių pateikėjų, žemaičiai, tikrieji *žemaitiškumo* nešėjai, yra tik Žemaitijos gyventojai, kurie turi 100% žemaitiško kraujo, o visi kiti lyg ir nebeturi teisės būti žemaičiais:

„Tėkros žemaitis ons gīven Žemaitijuo, anuo vēsi pruotieve bova žemaitė. Ons netor palėktė Žemaitėjės. Onsā gal būtė tik žemaitis, kāp ons gal būtė dā kas nuorėntas kėts? Vo tēi katrėi īmaišytė ta kuokėi anei bie žemaitė anėi nebie grīnė, aš anūn nelaikīčiau žemaitės bet ka anūn daug īr i esi priversts anus žemaitis laikītė, da gera ka tik per posė skėisti tie“.

Simis, 20.

Atrodo, kad žemaitiškojo ir nacionalinio identiteto suderinamumas negalimas.

⁴ Yra bandymų formuoti regioninį dzūkų ir suvalkiečių identitetą. Tai rodo šiuose kraštuose leidžiami panašūs į „Žemaičių žemė“ žurnalai „Dainava“ ir „Suvalkija“. Šiaurės Lietuvoje leidžiamas regioninės orientacijos žurnalas „Žiemgala“.

Regioninio identiteto įtaka buvo gana ryški atliekant tyrimą 1999 metais, tačiau pakartotinai apklausiant tuos pačius itin Žemaitiją kaip teritorinį vienetą akcentavusius pateikėjus paaiškėjo, jog regiono svarba dar labiau sustiprėjo. Atsiranda tendencija regioniškai orientuotam identitetui virsti itin radikaliai ir gynybiškai motyvuotu *regionalizmu*: Žemaitiją siūloma paversti vos ne rezervacija *žemaitiškumui* saugoti ir puoselėti:

„Žemaitėję tor būtė atskėra, tor nieka neisilėstė, nes paveiziek, kėik smārķėtas Žemaitėškoms ī pranikės. Nieks anou nebesirūpėn. Rėk kuo greitiau nustatītė Žemaitėjės rėbas, ka galietom i vākus žemaitiškā muokītė pradietė, i puoterius žemaitiška muokītė. Kou greičiau rėk Žemaitėjė iteisintė“.

Simuona, 24.

Yra žemaičių, susitapatinačių per pilietybės kategoriją su Lietuvos valstybe, su *lietuviškumu* ir taip atsisakančių savo *žemaitiškumo*, tačiau tokie žmonės, kurie orientuojasi į valstybiškumą, o ne į regioniškumą, žemaičių nėra mėgstami:

„Kas jau ni sāva kalbuos ni sāva žmuoniū nenuor pripažintė, tas nieka negerb, i dā klausėms a ons sāžėnė tor“.

Virga, 46.

„Nu pagal kraujė anėi ir žemaitė, bet...! Sava šnektuos nepripažīstontis žmuonės, jau īr ne žmuonės. Vo kažkokei parsidavėlė, išdavėka. Aš esu žemaitė i mon mona kālba ī brongi. Vo tėi katrei sava šnektuos nekėnt, nieka nekėnt“.

Virginija, 44.

Tokie žmonės yra pajuokiami, pravardžiuojami: *pasipūtėlė, ešpuonieje, mon-dri, bet dorni* ir pan. Jiems pašiepti vartojamos įvairios parafrazės, posakiai:

„Ka tuoks mondros puons esi, i tava pati puonė, pasakyk munėm, a pastavi ī mūrs par kiaušius?“

Andrius, 19.

Kaip opoziciniai teritoriniams – regioniniam ir nacionaliniam – identitetams išskyla neteritorinio tapatinimosi su *žemaitiškumu* mechanizmai. Akcentuojamas tik žmogaus apsisprendimas būti žemaičiu ar juo nebūti:

„Tam ka būtumi žemaitis nerek nieka: ni kalbuos, ni kilmies, ni terituorėjės. Veiziek kėts tor viskou vo nenuor tou žemaitiu būtė i tėik“

Mari, 28.

„Ka galietumi savi suprastė kap žemaiti, nerek juokios terituorėjės, juokios Žemaitėjės. Svarbiausė ī savimuonė“.

Ontė, 40.

Identifikacijos procesai vyksta ir regiono viduje, tarp skirtingų kraštų. Žemaitijoje itin ryškiai išsiskiria tapatinimasis per žemaičių kalbos tarmes: *douninkai, dūnininkai ir doninkai*:

„Tikriasi žemaitė ta ī dounininkā, vo kiti, no dā dūninikā“.

Audra, 22.

Diferenciacija vyksta ir „subregionų“ viduje: itin ryškiai išsiskiria miesto ir kaimo priešprieša. Išryškėja centro ir periferijos priešprieša. Provincijos gyventojai, susitapatindami su savo kraštu, itin nepalankiai vertina didmiesčiuose gyvenančius. Tuo pat metu iškyla centro ir periferijos susipriešinimas pačioje periferijoje:

„Jūs tam Vėlniuo būdami nieka nematuot, nieka nesuprontat, ešpuonėjēt tik, prisigalvuojēt nesamuoniū i pruota knėsat, mums čē siedont visai kēti dalykā rūp. Mes vės tēik esām **didēsni žemaitē** nekāp jūs. Mes esam geresni žmuonės, naturalesni, tēkresni. Vo jūs tū muokslu prisijiedē, niekam i netinkat“.

Alma, 38.

„Nie tuo pruovincėjuo tēik bluogā. Mes i muzieju, i teatra torem, i rėnginių vykst i ī pamaldas nuėnam. Bet to paveiziek i kaimietius, prasigierė, apsimižė, nusivadaluojė. Vėsė. Tēik jauns tēik sienis, a tep gal būtė. Je jau saka ka Telšē ī užkompis, ta kaimi dā baisiau, su kaimietės eš vėsa rekālū nesinuor turietė“.

Jörgis, 40.

Provincija itin skeptiškai vertinama iš „centro“. Konkrečiau – Vilniaus žemaičiai Žemaitiją suvokia kaip esančią prastos būklės, prasigėrusią, provincijos žemaičiams nerūpi jokia kultūra, joks *žemaitiškumas*:

„Nu jau nešnekiek, tuo pruovincijuo ta nieks nevīkst, tēn i tēkra skīlie, žmuonims nerėk juokiuos kultūras, juokiuos veikluos, juokė žemaitėškoma. Tik douk kuo i skrōndi prikēštė. Nebent je pasikeis ekonomėnė situacija tēn kumet nuors atsiras žmuonių nuorončiū dērbtė“.

Daiva, 50.

Įdomiai atrodo atskirų miestų gyventojų charakterių įtraukimas į kasdienį diskursą, pvz., telšiškis, plungiškis ir kt. Šios kategorijos ne tik žymi priklausomybę konkrečiam miestui, bet ir tampa kokybės indikatoriumi: būti telšiškiu yra prestižiškiau negu būti plungiškiu.

Lokalus vs globalus identitetas. Šiuolaikinis žemaitiškasis identitetas, ar jis būtų etninis, ar nacionalinis, yra lokalus. Tapatinamasi su konkrečiomis duotybėmis – su žemaičiais, Lietuvos valstybe, save priešpriešinant „aukštaičiams“ ar pvz., Lenkijos piliečiams. Tapatinimasis tiek regioniniu, tiek nacionaliniu atžvilgiu žymi identitetų lokalumą, nes akcentuojamas identifikavimasis su konkrečia duotybe. Žemaitiškasis identitetas tarsi blaškosi tarp lokaliųjų ir globaliųjų orientacijų: siekiama išsaugoti savo savastį – *žemaitiškumą* ir tapti globalaus pasaulio dalimi, atsisakant kai kurių *žemaitiškumo* charakteristikų.

Globalaus ir lokalaus santykis atskleidžia keletą savotiškų *žemaitiškumo* charakteristikų: tai savotiškas „šokinėjantis“ identitetas, „suskaidytas“ identitetas. *Žemaitiškumas* nėra iki galo išryškėjęs, susiformavęs. Veikiamas platesnio

konteksto, žemaičių savęs supratimas įvairuoja nuo žemaičio iki lietuvio, nuo žemaičio iki europiečio, ir atvirkščiai. Žodžiu, neturima nusistovėjusio savęs supratimo modelio. Iškyla dilema, kiek žemaitis yra *žemaitiškas*, o kiek – *lietuviškas*:

„Mes vėstėik esam i žemaitē i lietuvē. Či priklausā nu situacėjės kumet rēk būtē žemaitiu, kumet lietoviu, mon ī sunkē suderintē, aš nuoro būtē i lietovē i žemaitē, vo sositėkusi amerikuona nuoru būtē euruopietē. Mon atruoda ka kartās aš eso žemaitē-lietovē, kartās žemaitē-euruopietē. Ka pradedi galvuotē, ta i nebesuprontē, ni kas esi ni kou nuorē būtē. Atruoda ka vėsas tava identitets sosiskalda i gabalus i dalis. <...>I visā aš nesijauto ni kosmopolitē, ni tēn kuokē pasaulē pilietē, mon svarbiausē ka bučiau žemaitē“.

Mari, 28.

Save apibrėždamos, žemaitis „šokinėja“ atsižvelgdamos į kontekstą: tai jis būna lietuvis, tai žemaitis. Sunku fiksuoti net kokią nors šitų šokinėjimų logiką. Du žemaičiai, gyvenantys Vilniuje, tarpusavyje sunkiai susišneka žemaitiškai, o tuo tarpu Žemaitijoje jiems nesunku žemaitiškai susikalbėti. Jie patys negali paaiškinti, kodėl „persijungia“ į bendrinės kalbos „kodus“:

„Ni nesuprontu, kap či tep gaunas. Vo atruoda, ka kažkon netep darā, netep elgīs, žmuonės žiūr. Ninnepajauti kap pradedi lietuviškā rokoutėis“.

Ruomis, 28.

Galima dvejopa interpretacija: tai susiję su viešumo/privatumo santykiu, kai *žemaitiškumas* paliekamas privačiam vartojimui ir dėl diskriminacijos ar pasmerkimo baimės nedeklaruojamas; arba galima pasakyti, kad žemaitiškas identitetas linksta į globalumą, kai suderinamos visos įmanomos kategorijos, nejučiant jokio diskomforto. Juolab kad visi apklausti pateikėjai be jokio vargo kalba tiek lietuviškai, tiek žemaitiškai, tiek įvairiomis Europos kalbomis: „Jok vėins kitām nemaiša“. Pastebima tendencija vis dažniau save vadinti europiečiu, ypač kalbant apie amerikiečius. Tai pakankamai naujas reiškinys, nes 1999 m. atliekant tyrimą toks pateikėjų savęs apibūdinimas nebuvo užfiksuotas⁵.

Išvados

1. Sovietinės sistemos žlugimas sudarė sąlygas nacionalistiniams identitetams atgimti etniniu pagrindu. Tai paskatino atsikurti anksčiau egzistavusioms valstybėms ir naujoms susikurti. Procesai, privedę prie lietuvių/Lietuvos nacionalizmo atsikūrimo, paskatino ir *žemaitiškumo* atgimimą: „Lietuvuos atgėmėms nuliemē i *žemaitiškōma* atgėmėma“. Savo pasyvumą sovietmečiu

⁵ Aišku, neatmetama galimybė, kad toks reiškinys jau buvo, tik nepasitaikė šitaip suprantančių pateikėjų.

žemaičiai pateisina „kuovuos su bėndru priešū“ būtinumu. Išnykus tam priešui, pradėjo vis labiau ryškėti žemaičių siekis pabrėžti savo savitumą: „Ka jau nebrėk su niekou diel sáva ešlėkėma kariautė, galėm kiekvėins būtė savėm – žemaitė žemaitės, vo lietuvė lietuvės“.

2. Kultūrinio žemaičių judėjimo ideologijoje išsivyravus globalizacijos idėjoms, jos pradėtos skleisti ir platesniame kontekste. Dėl globalizacijos įvyko keletas žemaitiškojo identiteto transformacijų. Susiformavo naujos kosmopolitinio, europietiško bei regioninio identiteto kategorijos. Rasistinių stereotipų atsiradimas Žemaitijoje nulėmė į uždaramą, konservatizmą ir į ksenofobiją orientuoto regionalizmo atsiradimą: „Rek ožsidaritė, ka joučkiau i čiukčiu neprivažioutom“. Sumažėja etnokultūrinių charakteristikų reikšmė žemaitiškumo apibrėžimui, vis labiau išigali „kraujo“ principu pagrįstas žemaitiškumo nustatymas: žemaičiu laikomas kiekvienas, turintis žemaitiško kraujo, kuris apsisprendžia būti žemaičiu.

3. Stiprėjant žemaičių judėjimui, kuri palaiko propaguoja Žemaičių kultūros draugija, didėja žemaitiškumo vaidmuo žemaičių identifikavimosi procese. Žemaitiškumas imamas suvokti kaip opozicija lietuviškumui. Lietuviškumo ir žemaitiškumo santykiyje žemaitiškumas tampa vertybe, kuri turi būti puoselėjama ir saugoma, o lietuviškumas paliekamas vien kaip jungiamoji grandis su dabar esančia Lietuvos valstybe. Žemaitiškumas bei Žemaitija yra suvokiami kaip alternatyva blogam ekonominiam, politiniam, kultūriniam bei dvasiniam nūdienos gyvenimui. Apskritai žemaitiškumas pasireiškia kaip suabsoliutinto lietuviškumo, ypač plintančio per mokyklas ir bendrinę kalbą, kritika, kai visus Lietuvos gyventojus bandoma sulietuvinti, nepaisant jokių etnokultūrinių bei lingvistinių skirtumų.

Žemaičiai mano, kad, jiems turint savo Žemaitiją, ekonominė situacija pagerės ir žmonės bus lengviau gyventi: „Turiesėm sáva krašta, sáva valdžė i givenėms pageries“.

Literatūra

- Appadurai Arjun. 1996. *Modernity at Large*. Mineapolis.
- Bauman Zygmunt. 1997. *Life in Fragments*. Oxford: Blackwell.
- Bauman Zygmunt. 1998. *Globalization: the Human Consequences*. Cambridge: Polity Press.
- Bauman Zygmunt. 1998. Making and Unmaking of Strangers, Modood T., Webner P. (eds.). *Debating Cultural Hybridity*: 46–58. Oxford: Blackwell.
- Bauman Zygmunt. 2001. Kas po nacionalinės valstybės? *Kultūros barai* 1: 2–6; 2: 2–6.
- Bhabha Hommi. 2000. Cultures in Between, *Questions of Cultural Identity*: 51–63. London: Sage.
- Butrimas Adomas. Žemaitijos istorijos ir kultūros ypatumai, *Šiaurės Atėnai*. 2001 03 04.

- Carier James. 1995. *Occidentalism: Images of the West*. Oxford: Blackwell.
- Connor Walkers. 1996. *Ethnonationalism: The Quest for Understanding*. New Jersey: Princeton University Press.
- Friedman Jonathan. 1996. *Cultural Identity and Global Process*. London: Sage.
- Giddens Anthony. 2000. *Modernybė ir asmens tapatumas*. Vilnius: Pradai.
- Girdenis Aleksas, Pabrėža Juozas. 1998. *Žemaičių rašyba*. Vilnius–Šiauliai.
- Greimas Algirdas Julius, Courtes Jean. 1979. *Semiotique: Dictionnaire raisonné de la théorie du langage*. Paris.
- MacClancy Jeremy. 1993. At Play with Identity in the Basque Arena, Macdonald S. (ed.). *Inside European Identities: 84–97*. Providence, Oxford: Berg.
- Nikžentaitis Alvydas ir kt. 1997. *Žemaitijos istorija*. Vilnius: Regnum fondas.
- Pakalniškis Vaidotas. 2000. Šiuolaikinių žemaičių identitetas, *Metai* 4: 109–122.
- Smith Anthony David. 1994. *Nacionalizmas XX amžiuje*. Vilnius: Pradai.
- Stolcke Verena. 1999. New Rhetoric's of Exclusion in Europe. *International Social Science Journal* 159: 25–35.
- Trimakas R. ir kt. 2001. Internetas ir šiuolaikinis nacionalizmas. www.artium.lt/10/desimtas/html.

Samogitian Identity in the Globalized World

Vaidotas Pakalniškis

Summary

Contemporary Europe is undergoing processes of unification and globalization. More and more, the continent is considered as community of unified countries. Influence of the nation state on European political life has decreased to the minimum. Processes of Euro-integration are strongly influenced by the aspirations of multiculturalism as well as by the discourse of globalization.

The Samogitian – Lithuanian “Lowlander” – identity, and globalization effects on the selfhood of the Samogitians, as well as related issues, are discussed in the article from the point of view of sociocultural anthropology. The article deals with the transformations of Samogitian identity, explains how Samogitianness coexists with Lithuanianness and how the crash of the bipolar world system has influenced such regional identities as Samogitianness.

My discussion is based on fieldwork interviews and observations made both in Western Lithuania and elsewhere in the country as well as on literature suggesting that the Samogitians could be considered as an ethno-cultural community, to be defined by Samogitianness. Samogitianness is a category of ethno-cultural identity, which is defined by specific ethnic entities such as language, dialect, origin, history and territory of Samogitia. Ethnic characteristics are supported by several cultural categories such as clothing style, peculiarities of kitchen and architectural styles as well as by several psychological entities such as the way of thinking, way of feeling, and behavioral peculiarities. An important role is played by customs and traditions.

Globalization affects all activities of the Samogitian Cultural Association (SCA), which constitutes and promotes a specific understanding of selfhood and some sort of a model for identity as shaped by the essence of Samogitianness. First of all, Samogitianness as a category of ethno-cultural identity is applied to the inhabitants of the Western part of the Lithuanian state, most of whom are identified as being Samogitians, at least originally.

Nevertheless, in the global arena, the category of Samogitianness appears as a cultural critique of homogeneity, critique of Lithuanianness as the consequence of nationalistic ideology and national identity model itself. Samogitianness is considered as an opposition to Lithuanianness. At the opposition between Samogitianness and Lithuanianness, the former becomes a high value quality, to be cherished and preserved, while Lithuanianness is left with only a single function, to keep the link with the Lithuanian state. Samogitia and Samogitianness itself become as an alternative to Lithuania, to its current economic hardship. Samogitianness also displays itself as a critique of absolute and extreme Lithuanianness, which manifests through the policy of education with its acceptance of only standard Lithuanian, even at primary schools. Samogitianness is directed against the hegemony of Lithuanianness.

Due to activities of the SCA, Samogitianness in the identity construction among Western Lithuania inhabitants gradually increases. Not only does Samogitianness determine self-constitution of the Samogitian people, but it helps form new ways of identification. The Samogitians started to define themselves as cosmopolitans or/and Europeans, but at the same time introduced new models of regional identification. After ideas of globalization took over in the ideology of the SCA, they were rapidly distributed to the wider context. Globalization reinforced several transformations of Samogitian identity: new forms of cosmopolitan, European and regional identity were formed. Reaction to globalization produced even racist stereotypes that have reinforced the emergence of xenophobic and conservative-orientated shapes of regionalism. Even the definition of the Samogitian as traced by „common blood“ became popular and alliance “by blood” became critical in the process of identification: “everyone who has “samogitian blood” has a right to call himself Samogitian”.

The crash of the Soviet system forced a rebirth of small-scale ethnic-based nationalisms. These have led to reemergence of states, which previously existed, as well as influenced the birth of new ones. Processes, which conducted rebirth of Lithuanian nationalism, affected rebirth of Samogitianness as well. Samogitian passivity during the Soviet period is explained by Samogitian elite as a political strategy of solidarity with the Lithuanians: “we were forced to fight against common enemy”. At the end of the Soviet period everyone might go his own way, or, in the words of Samogitians: “we don’t need to fight Russians now, so we can demonstrate our differences, our qualities and we want to lead our own way of life”.